

EEDER

Edebî Eleştiri Dergisi

e-ISSN: 2602-4616

“Takvîm-i Vekâyi'den 1928 Yılına
Sürelî Yayınlar ve Edebiyat” Özel Sayısı

Aralık 2021

Atf/Citation: Timur, Kemal (2021). “Sultan II. Abdülhamit Döneminde Okul Vazifesi Gören Bir Mecmua: “Mektep”, *Edebî Eleştiri Dergisi*, Takvîm-i Vekâyi'den 1928 Yılına Sürelî Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı, s. 45-55.

Kemal TİMUR*

Sultan II. Abdülhamit Döneminde

Okul Vazifesi Gören Bir Mecmua: “Mektep”**

A Journal Achieving the Duty of A School in the Period of

Sultan Abdülhamit II: "Mektep"

ÖZ

Dergi ve gazeteler, her toplumda birer okul vazifesi görmüşlerdir. Bu çerçevede 1891-1898 yılları arasında yayın hayatını sürdüren *Mektep* mecmuası da ismine uygun olarak bu vazifesini yerine getiren önemli bir yayın organı olmuştur. Yine mecmua, Tanzimat sonrası fikir ve edebiyat tarihimizin önemli kaynakları arasında yer almıştır. Dolayısıyla tüm süreli yayınlarda olduğu gibi, *Mektep* mecmuasının kısmen de olsa tanıtılıp değerlendirilmesinin, kültür ve edebiyat tarihimiz için faydalı olacağı kanaati bu çalışmayı doğurmuştur. Bütün bu sebepler muvacehesinde, zikredilen dönemde yayınlanan gazete ve mecmuaların incelenip, kamuoyuna takdim edilmesi zarurî bir ihtiyaç haline gelmiştir. İşte bu makalede de Tanzimat sonrasının ve Sultan II. Abdülhamit döneminin, ilmî, fikrî, edebî ve tarihî mecmualarının en önemlilerinden biri olan “*Mektep*” mecmuası üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mektep Mecmuası, Dergi, Abdülhamit, Sürelî Yayınlar, Edebiyat

ABSTRACT

Journals and newspapers have taken a task as a school in every societies. In this context, Mektep journal which has been published between the years 1891-1898 had also been an important publishing that officiated this mission properly with its name. Besides journal had been among the important sources of our thought and literature history after Tanzimat. Therefore as well as all periodical publication, thought of the fact that the introducing and evaluating Mektep journal will be beneficial for our culture and literature history created this study. Because of all these reasons, it became a basic necessity that the journals and newspapers which had been published in mentioned period analyzed and made known publicly. And in this study, it will be focused on the Mektep journal which has been one of the most important scholarly, mental, literal and historical journals of the after Tanzimat and 2nd Abdulhamid period.

Keywords: Mektep Mecmuası, Magazine, Abdülhamit, Periodicals, Literature

* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kahramanmaraş,

Türkiye, kemaltimur@hotmail.com ORCID: 0000-0002-3116-7087

**Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 06.10.2021 Kabul Tarihi: 07.11.2021 Yayın Tarihi: 30.12.2021

DOI: 10.31465/eeder.1005731

(Bu makale, yazar beyanına göre, TR DİZİN tarafından öngörülen “ETİK KURUL ONAYI” gerektirmemektedir.)

Takdim

Sürelî yayın olarak vasıflandırılan mecmua ve gazeteler, geçmişten günümüze, her bakımdan birer mektep vazifesi görmüşlerdir. Bu çerçevede 1891-1898 yılları arasında yayın hayatını sürdüren *Mektep* mecmuası da ismine uygun olarak bu vazifeyi yerine getiren önemli bir yayın organı olmuştur. Yine gazete ve mecmualar, Tanzimat sonrası fikir ve edebiyat tarihimizin en önemli kaynakları arasında yer almışlardır. Dolayısıyla bu dönem ve sonraki dönemlerin gazete ve mecmuaları incelenmeden ‘*Türk fikir, sanat ve edebiyat tarihini*’ tam olarak değerlendirmek zordur. Zira bugün karşılaştığımız ve gelecekte karşılaşılabileceğimiz pek çok meselenin özü ve bunların çıkış yolları gazete ve mecmualarda gizlidir. Yine dergi ve gazetelerde kamuoyuna tanıtılan ve müdafaası yapılan fikir akımları, gerek dönemlerine, gerekse günümüze yön vermiş, içtimaî, siyasî ve edebî hayatımızın, zaman zaman istikametini de belirlemiştir. Bütün bu sebepler muvacehesinde, zikredilen dönemde yayınlanan gazete ve mecmuaların incelenip, kamuoyuna takdim edilmesi zarurî bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Dolayısıyla tüm sürelî yayınlarda olduğu gibi, *Mektep* mecmuasının kısmen de olsa tanıtılıp değerlendirilmesinin, kültür ve edebiyat tarihimiz için faydalı olacağı kanaati bu çalışmanın ana nedenini oluşturmuştur. Zira mecmuanın tümünü okuma fırsatı bulamayan kültür, sanat ve edebiyat meraklıları, bu makalemizi okuyarak mecmua hakkında, kısaca da olsa, fikir sahibi olabileceklerdir. Bu düşüncelerle, yazımızda Tanzimat sonrasının ve Sultan II. Abdülhamit döneminin, ‘*ilmî, fikrî, edebî ve tarihî*’ mecmualarının en önemlilerinden biri olan “*Mektep*” mecmuası üzerinde durulacaktır. Burada hemen belirtmemiz gerekir ki, mecmua üzerine bu güne kadar bazı ansiklopedilerde kısa ve genel bilgilerin yanında mecmuayı tanıtıcı bazı makaleler kaleme alınmıştır.¹ Ayrıca mecmua üzerine basılmamış üç adet yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.²

Mecmua Üzerine Genel Bilgiler

1891-1898 yılları arasında yayın hayatını sürdüren *Mektep*, önceleri, okul çağındaki çocuklara ve gençlere, rüştiye/ortaokul ve idadi/lise programlarına uygun bilgiler vermek maksadıyla çıkarılmış; fakat daha sonra muhtelif konuları inceleyen bir edebiyat mecmuası hüviyetini kazanmıştır.

Mecmua, yaklaşık olarak beş yıl yayın hayatını devam ettirmiştir. Mecmuanın, birinci sayıdan yirmi dördüncü sayıya kadar olan sayılarında, hemen isminin altına “*Pazartesi Günleri*

¹ Necat Birinci, “Mektep”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt: VI, s. 229-230; Abdullah Uçman, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, “Mektep” maddesi, Cilt: 29, s. 1-2; Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebî Hatıralar*, İstanbul 1935, s. 56-65; Halit Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl*, İstanbul 1969, s. 371-373, 400, 403-405; Ayrıca Cem Şems Tümer’in şu makalesi de *Mektep* dergisiyle ilgili önemli bilgileri ihtiva etmektedir: “Mektep Dergisi Hakkında Yapılan Çalışmalara Dair Bazı Dikkatler”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 21, Erzurum 2003, s. 323-337.

² *Mektep* dergisi üzerine en kapsamlı çalışmayı 1994 tarihinde Cem Şems Tümer yapmıştır: (Cem Şems Tümer, “*Mektep*” Mecmuası ·Tahlil Fihrist, İnceleme ve Seçilmiş Yazılar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum 1994, 560s.; İkinci çalışma 1995 tarihinde Kemal Timur tarafından yapılmıştır: (Kemal Timur, *Mektep Dergisi (1. Cilt 1891-1892) (Tasnif, İnceleme ve Değerlendirme)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Diyarbakır 1995, 162s.; Üçüncü çalışma ise 1999 tarihlerinde Reyhan Elmas Keleş tarafından yapılmıştır. Bu tez 1999 tarihinde yapıldığı halde ve tüm tezler YÖK tarafından kullanıma açıldığı halde çalışmada ne Cem Şems Tümer’in ne de Kemal Timur’un tezine değinilmiştir. (Reyhan Elmas Keleş, *Mektep Dergisi’nin İncelenmesi Batı Edebiyatından Tercüme 1891-1898*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 1999, 370s.).

“Çıkarılır Fennî ve Edebî Risale” ibaresi yazılmıştır. Yirmi dördüncü sayıdan elli ikinci sayıya kadar ise “Fennî ve Edebî Haftalık Risale” şeklinde ibare biraz değişikliğe uğramıştır. Bu isimlere uygun olarak, okul mecmuası hüviyetinde neşir hayatını sürdüren mecmuanın ilk sayısı, 26 Temmuz 1307 (8 Ağustos 1891) tarihinde çıkmıştır.³ Mecmuanın çıktığı ilk yıllarda derginin imtiyaz sahibi, o dönemin meşhur bir kitapçısı olan Kitapçı Karabet Efendi’dir. Mecmuada, bilhassa rüştiye ve idadi programlarına uygun olarak; *tarih, coğrafya, dil, edebiyat, matematik, resim, seyahat yazıları ve tabiat bilgisi* gibi konular ele alınmıştır. Ayrıca her sayıda “Ahlâk” başlığı altında eğitici hikâyelere de yer verilmiştir. Bu hikâyeler, daha çok çocuklara millî ve manevî değerleri aşılama gayesi ile kaleme alınmıştır. Bu hikâyelerin pek çoğu devrin edebiyatçılarından Ahmet Rasim ve Mehmet Celâl gibi yazarların imzasını taşımaktadır.⁴

Mektep, önceleri haftada bir çıktığı halde, daha sonraki yıllarda bazen on beş günde bir, bazen de haftada bir çıkıp yayımını sürdürmüştür. Az önce de belirttiğimiz gibi, ilk yıllarda mecmuanın imtiyaz sahibi o zamanın meşhur bir matbaacısı ve kitapçısı olan Karabet Efendi’dir. Mecmuanın onuncu sayısında bu konuya şu şekilde değinilir:

“Mekâtib-i Umûmiye talabesinin malûmâtına hizmet edebilecek mevâddan bahis olmak ve haftada bir defa Dersâdet’te tab’ ve neşr edilmek üzere (Mektep) nâmıyla bir risale-i mevkûtenin tab’ ve neşrine müsaâde ve i’tasına, sahib-i imtiyazı Karabet Efendi tarafından vuku bulan istidâ ve ol bâbda ale’l-usûl icrâ edilen muâmele üzerine lede’l-istizân irâde-i seniyye-i Cenâb-ı Pâdişâhî şerefsünûh buyurulduğu 16 Eylül sene 1307/1891 tarihli buyuruldu. Sâmi ile tebliğ buyurulduğundan tab’ ve neşredilecek nüshaları kable’l-tab’ Maârif Nezâreti encümen-i teftiş ve muâyenesine irâe ve tasdik ettirmek ve matbûât hakkında câri olan usûl ve kavâide tamamıyla mütâvaat eylemek ve tab’ ve neşr edeceği nüshalardan altışar nüshasını beher hafta muntazaman idâre-i matbûâta göndermek şartıyla sâlifü’z-zikr “Mektep” risâlesinin tab’ ve neşrine me’zun bulunduğunu meş’ur işbu ruhsatnâme mümâileyh Karabet Efendi’ye i’tâ kılındı. 3 Rebîü’l-evvel 1309 (5 Ekim 1891), 25 Eylül 1307/1891 (veminallâhittevfik)”⁵

Görüldüğü gibi mecmuanın imtiyaz sahibi ve mahiyeti hakkında açıklama yapılarak, zamanın yönetiminden nasıl izin alındığı da mecmuanın onuncu sayısında bu şekilde izah edilmiştir.

Mektep mecmuasının çıkan sayıları daha sonra yıllara göre tasnif edilerek ciltlenmiştir. Önceleri okul çağındaki çocuklara ve gençlere rüştiye ve idadi programlarına bağlı olarak bilgiler vermek maksadıyla çıkan mecmua, daha sonra belirtileceği üzere, karışık bir neşir devri geçirmiş ve daha çok edebiyat mecmuası hüviyetini kazanmıştır.

Mektep mecmuasında anlatılan konuların daha iyi anlaşılması için resimlerle zenginleştirileceği de şu şekilde ifade edilmiştir:

“Coğrafyaya, kimyaya, hikmet ve tarih-i tabiiyeye ve saireye âid mesâilin teşrih ve tavzihi zımnında icab ettikçe resimler ve şekiller dahi konulacaktır.”⁶

Mecmuanın dış kapağının üst satırında tarih, sayı ve çıktığı yıl yazılıdır. Bir alt satırda koyu renk ve büyük punto ile mecmuanın ismi; sağına mecmuanın ücreti, sol tarafına ise imtiyaz

³ Makalemizin sonuna ek olarak mecmuanın ilk sayısının ilk sayfasını ekledik. Burada da bu bilgiler yer almaktadır.

⁴ Timur, 1995, s. 2-4.

⁵ *Mektep*, nr. 10, s. 113.

⁶ Age., nr. 1, s. 1.

sahibi, çıktığı matbaanın ismi ve adresi; üçüncü satırda ise mecmuanın çıktığı süre, gün ve ay yazılıdır.⁷

Mecmuanın ilk sayılarında ücreti “bir seneliği (posta ücretiyle) 35, altı aylığı 20 kuruş, bir nüshası 20 paraya” şeklinde belirlenmiştir. Yayınlandığı matbaanın adı ise “*İdarehane ve matbaası: İstanbul’da Bab-ı Âli Caddesi’nde Karabet Kitapçısı*” şeklinde yazılmıştır. Mecmua 17x26 ebadındadır.⁸ *Mektep* mecmuasının tüm sayıları Ankara Milli Kütüphanesi, Süreli Yayınlar Bölümü No: 2’de kayıtlıdır.

Mecmuanın Yayın Süreci

Mektep mecmuasının yayını üç devreye ayırıp bir tasnife tabi tutmak mümkündür:

Birinci Devre: *Mektep* ismine uygun olarak okul mecmuası hüviyetinde neşir hayatına başladığı ilk devredir. İmtiyaz sahibi Kitapçı Karabet Efendi’dir. İlk sayısı 26 Temmuz 1307/1891 tarihinde çıkmıştır. Mecmuada ele alınan ve haklarında yazı yazılan konular bilhassa rüştiye ve idadi programlarına uygun olarak tarih, coğrafya, dil, edebiyat, matematik ve tabiat bilgisi sahalarına aittir. Bu durum mecmuanın ilk sayısının birinci sayfasında şöyle anlatılmaktadır:

“Cenab-ı Hakk’a çok şükürler olsun, idrakiyle şerefyâb olduğumuz devr-i mes’ud Hazret-i Abdülhamîd Han-ı Sâni’nin füyûzât-ı bâhire-i terakkiyâtından olmak üzere Osmanlı erbâb-ı mütelâası arasında ciddiyât-ı rağbetkârlarının günden güne ziyadeleşmekte olduğunu memnuniyetle görmekteyiz. Bundan aldığımız cesaret üzerine ulûm ve fûnûn-ı mütedavilenin kâffesine dair - mebâhisinden başlayarak sırasıyla ve herkesin istifade edebileceği yolda- bahisleri, makaleleri hâvî olmak üzere “Mektep” namıyla şöyle bir eserin neşri arzu edilerek İnâyet-i Bârî’ye istinaden şu birinci cüz’ü mevki-i intişâra konulmuştur. Coğrafyaya, kimyaya, hikmet ve tarih-i tabiiyeye ve sâireye âid mesâilin teşrih ve tavzihi zımında icâb ettikçe resimler ve şekiller dahi konulacaktır.

Daima her hal ü kârda muhtac ve muvazî bulunduğumuz vecih ile tevfiik bulunduğumuz tevfiikât-ı Samedâniye’ye mazhariyetimiz temennî-i halisini burada dahi bi’t-tekrâr ashab-ı kalem-vehmin muâvenet-i maârifperverânelerine arz-ı iftikâr eyleriz.”⁹

Yine bu devrenin her sayısında “Ahlâk” başlığı altında eğitici mahiyette hikâyeler de yer alır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu hikâyeler çocuklara millî ve manevî değerleri aşılama gayesi ile kaleme alınmışlardır. Daha sonra bu hikâyelerin hangi konulardan bahsettiklerine değinilir. Bu devrede, mecmuadaki edebî hikâyeler daha çok devrin edebiyatçılarından Ahmet Rasim ve Mehmet Celal tarafından kaleme alınmıştır. Dilin grameri üzerinde ise Mehmet Halit ve Reşit Bey farklı makaleler yazmışlardır. Bu yazılarda özellikle Osmanlı Türkçesi, Arapça, Farsça ve Fransızca dillerinin gramer yapıları üzerinde durulmuş; bazen de bu dillerin gramer yapıları karşılaştırmalı olarak verilmiştir.¹⁰

Bu devrede mecmuanın devamlı yazar kadrosunda; Ahmet Rasim, Ali Muzaffer, Mazhar Bey, Mehmet Celal, İbrahim Hakkı (Paşa), Müstecabizâde İsmet, Reşit Bey, Faik Reşat ve Salih Zeki yer alır.¹¹

⁷ Age., s. 1.

⁸ Age., s. 1.; Yazımızın sonuna ek olarak mecmuanın ilk sayısının ilk sayfasını ekledik. Burada da bu bilgiler rahatlıkla okunmaktadır.

⁹ Age., n.r. 1, s. 1.

¹⁰ Timur, 1995, s. 21-22

¹¹ Age., s. 22.

İkinci Devre: 1893 tarihinde başlayan bu devrede mecmua, İsmail Hakkı tarafından on beş günde bir çıkarılmaya başlanır. Bu dönemde de okul mecmuası hüviyetini muhafaza etmekle beraber, edebiyata daha çok yer verilir. Edebiyata ayrılan sütunlarda, bilhassa Andelip (Faik Esat), Sâmih, Muallim Feyzi, Hüseyin Dâniş, Sürüş, Adanalı Ziya, Müstecabizâde İsmet gibi imzaların eski tarz şiirleri yer alır. Ayrıca Andelip, mensur şiir, edebî tenkit ve edebiyat hakkındaki nazarî yazılarını burada neşreder.¹²

Bu devrede muhafazakârlar ve Mutavassitîn'in/Ara Nesil'in toplandığı bir yayın organı hüviyetinde görünen mecmuada, başta Nailî-i Kadim olmak üzere bazı eski edebiyat üstatları hakkında bilgiler verilirken eserlerinden örnekler de sunulur.¹³

Bu dönemde *Mektep'de* sadece bizim edebiyatımızın örnekleri yer almaz. "Edebiyat-ı Garbiye" sütununda Emile Zola ve daha başka batılı yazarların roman ve hikâyelerinden yapılan tercümele de tefrika edilir. Batı Edebiyatı hakkında çeşitli bilgiler verilir. "Edebiyat-ı Şarkîye" sütununda ise Arap ve Fars edebiyatından örnekler ve tercümele yer alır.¹⁴

Mecmuanın ikinci devresinin on altıncı sayısından sonra, başta Halit Ziya olmak üzere bazı genç edebiyatçıların ayrılmaları ve yöneticinin değişmesi ile neticelenir. Bundan sonra mecmuayı, yazarlarından Andelip (Faik Esat) ile Zeki Bey birlikte çıkarmaya başlarlar. Bu yönetim değişikliği ile mecmuada yeni edebiyata ayrılan sayfalar daha da çoğalır. Ancak mecmuanın eski edebiyata bağlılığı devam eder. *Mektep*'in idaresi, yirmi dördüncü sayıdan itibaren Müstecâbizâde İsmet ile Yusuf Ziya'nın eline geçer. İsmet Bey, edebiyat; Yusuf Ziya da fen sayfalarını yönetir. Edebiyat sayfaları, devrin edebiyatını bütünü ile aksettirecek derecede zengin bir hal alır, mecmuanın hacmi genişler ve oldukça rağbet de görür.¹⁵

Üçüncü Devre: Bu devre, 11 Ocak 1894 tarihinde ve yine İsmail Hakkı yönetiminde başlar. Bu defa mecmuanın isminin altında "*Her On Beş Günde Bir, Perşembe Günleri Neşr Olunur Edebî ve Fennî Risale*" ibaresi yer alır. İsmail Hakkı ilk sayıda, mecmuanın çıkış gayesini belirten bir yazı kaleme alır. Buna göre, yeni bir şekil alan mecmua, esas olarak Şark'a ait muhtelif kavimlerin edebiyat, ahlâk ve âdetlerine de yer verir. Yine şark kavimlerinin medeniyete olan katkıları anlatılırken, *resim, musiki, mimarî* gibi güzel sanatlara da değinilir. Ayrıca *tıp, felsefe, kimya* gibi ilimlerin şarkta gösterdiği gelişmeler de mecmuada yer alır.

Bu devredeki mecmuanın bir sayısının içindekiler kısmı şu şekilde düzenlenmiştir:

- 1-Edebiyat, musiki, felsefe, şark büyükleri
- 2- Şark medeniyetlerinden örnekler
- 3- Müspet ilimler
- 4-Edebî tenkit
- 5- Millî hikâye ve roman
- 6- Eski şair ve ediplerimizin eserleri

¹² Age., s. 22.

¹³ Age., s. 22.

¹⁴ Age., s. 22.

¹⁵ Age., s. 23.

- 7- Yabancı edebiyatların tarihleri ve mahiyetleri
- 8- Tercüme hikâye ve makaleler
- 9- Garp musikisi ve bunun şark musikisi ile mukayesesi
- 10- Tercüme bir roman.

Bu dönemin yirmi yedinci sayısından itibaren mecmuayı yine Müstecabizâde İsmet ile Yusuf Ziya çıkarmaya başlarlar. Bu yönetim değişikliğinden sonra edebiyat, bilhassa yeni edebiyat giderek mecmuada ağırlığını hissettirir. Daha sonra *Servet-i Fünûn* mecmuası etrafında meydana gelecek olan edebî akımın mensupları, ilk eserlerini bu mecmuada neşrederler. Böylece *Servet-i Fünûn* estetiği, ilk olarak *Mektep* mecmuası etrafında teşekkül eder.¹⁶

Mecmua, otuz dokuzuncu sayıdan sonra tekrar birinci numaradan başlar ve haftalık hale getirilir. İlk sayısını, Mazhar Bey tek başına çıkarır. Ancak ikinci sayıdan itibaren Müstecabizâde İsmet, Mazhar Bey'e yardım etmeye başlar. Bu sayılardaki edebiyat sayfalarında İsmet Bey'in nesir ve nazım yazıları önemli yer tutar. Daha önceki sayılarında bazı şiirlerini neşreden Cenab Şehabettin, yirmi birinci sayıdan itibaren her hafta bir şiirini *Mektep*'te yayımlar. Böylece Cenab Şehabettin'in şiir anlayışı mecmuaya hâkim olur. Bu devrede şair, bir taraftan *Mektep*'te, diğer yandan, etrafında bir edebiyat teşekkül etmeye başlayan *Servet-i Fünûn* mecmuasında, şiirlerini aynı anda neşreder.¹⁷

Bu şekilde *Mektep*, *Servet-i Fünûn* estetiğini ihtiva eden eserleri bünyesinde toplamış olarak 11 Şubat 1898 tarihinde yetmiş ikinci sayıya kadar varlığını sürdürür. Ancak zaman içinde usta sanatkarların, *Servet-i Fünûn* mecmuası etrafında toplanmasıyla bu sayıdan sonra kapanır. Bu sayıda yapılan açıklamada, mecmuanın özellikle son yıllar içerisinde yeni edebiyat örneklerine sayfalarını açtığı belirtilerek Türk edebiyatının gelişmesi yolunda elden gelen gayretin gösterildiği de ifade edilir.

Mektep mecmuasının üçüncü devrede yazar kadrosu şu isimlerden oluşur.

Nesir Alanında yazı yazarlar:

İsmail Hakkı: Eski edebiyat, dini konular, musiki, roman ve hikâye tercümeleri

Halil Edip: Edebî şahsiyetler

Faik Esat: Şark edebiyatı

Halit Ziya: Roman, hikâye ve eski medeniyetlere ait yazılar

Necip Asım: Dil bahisleri

Cemil Zeki: Zola'dan tercümeler

Ahmet Rasim: Edebi sohbetler

Rıza Tevfik, Ali Suat, Mehmet Rauf: Hikâye ve edebî yazılar.

¹⁶ Age., s. 23.

¹⁷ Age., s. 24.

Şairler: İsmail Safa, Halil Edip, Sâmi, Menemenlizâde Tahir, Müstecabizâde İsmet, Andelip, Şeyh Vasfî, Hüseyin Siret, Ziver¹⁸, Tevfik Fikret, Mehmet Celal, Sabih Rifat, Muallim Fevzi, Ali Seydi, Ali Suat, Cenap Şehabettin, Besim, Abdullah Cevdet, Hüseyin Daniş, Mehmet Akif, Nurettin Ferruh, A. Nadir, H. Nazım ve Saffet.¹⁹

NETİCE

Mektep mecmuasının yayın yılları; Sultan II. Abdülhamit devrindeki sıkı idarenin, o devirdeki aydınların çoğunluğu tarafından dayanılmaz bir istibdat dönemi olarak algılandığı, buhranlı ve karışık bir zamana denk gelmektedir. Bu zor ve karışık zamanda, aydınların çoğu, devletin bu durumdan kurtulmasını, rejimin değişmesinde görmüşlerdir. Aydınlar böyle düşünürken, devrin yönetimi bu kanaatte değildir. Sultan Abdülhamit'e göre Osmanlıların asıl meselesi, aydınların fikir ve siyaset hürriyeti veya rejim meseleleri yerine, madde ve kültür sahalarında yükselmesidir. O, tahsil ve kültürün belli bir seviyeye ulaşamadığı cemiyetlerde rejim meselesinin ön plana çıkamayacağı inancındadır. Aslında Osmanlı devletinin gelişmesinin, sadece yönetimin değişmesine bağlı olmadığını daha sonra gelişen olaylar da bir nebze göstermiştir.

Bu yıllarda gazete ve dergilerde siyasî meselelerin anlatılması ve üzerinde konuşulması o kadar cazip hale gelmiştir ki; fennî konuların amaçlandığı dergiler bile, zaman zaman bu amacından vazgeçerek siyasî ve edebî konulara yönelmişlerdir.

Mektep mecmuası da yukarıda anlatıldığı şekilde bir yayın politikası izlemiştir. 1891'de yayın hayatına başlayan *Mektep* mecmuası, ilk yıl "*Pazartesi Günleri Çıkarılır Fennî ve Edebî Risale*" ismine uygun olarak yayınlarını devam ettirmiştir. Yani daha çok fennî konulara ağırlık vermiştir. Ama daha sonraki yıllarda bu amacından uzaklaşarak -mecmuanın ismi değiştirilmediği halde- muhtevası, edebî, ve -az da olsa- siyasî yöne kaymıştır.

Önceleri, okul çağındaki çocuklara ve gençlere rüştiye ve idadî programlarına bağlı olarak bilgiler vermek maksadı ile çıkan mecmua, daha sonra çok değişik konuları işleyen bir edebiyat mecmuası hüviyetini kazanmıştır.

Netice olarak; *Mektep* mecmuası, yayını sürdürdüğü yıllarda, geniş bir kesime, zengin bir muhteva ile hitap etmiş ve onlara faydalı bilgiler sunmuştur. Mecmuanın yazılarından, rüştiye ve idadî talebeleri yanında, diğer mekteplerin talebe ve hocaları da faydalanmıştır. Ayrıca mecmuada çıkan muhtelif yazılar vasıtasıyla evler de birer "özel mektep" haline getirilmiştir. Zamanın idaresinin de desteğini alan mecmua, dâhilde ve hariçte birçok kişi tarafından takip edilerek, dönemin eğitiminin gelişmesine de büyük katkıda bulunmuştur.

¹⁸ Mektep mecmuasında imzasına rastlanan Ziver, Mehmet Kaplan'ın Ara Nesil devresi içinde sözünü ettiği Mehmet Ziver değil, Tophane Kalemünde memur olarak çalışan bir başka Mehmet Ziver'dir. Konu ile ilgili olarak bk. Abdulhakim Tuğluk, *Mekteb-i Sultânîden Yüzelliliklerin Eşiğine Midillili Mehmed Ziver Bey*, Efe Akademi Yayınları, İstanbul 2021, s. 26.

¹⁹ Timur, 1995, s. 25.

Kaynakça

- Birinci, Necat (1977). “Mektep”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 4.
- Elmas Keleş, Reyhan (1999). *Mektep Dergisi'nin İncelenmesi Batı Edebiyatından Tercümeleler 1891-1898*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul.
- Kitapçı Karabet Efendi, *Mektep*, 1891-1898.
- Timur, Kemal (1995). *Mektep Dergisi (1. Cilt 1891-1892) (Tasnif, İnceleme ve Değerlendirme)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Diyarbakır.
- Tuğluk, Abdulkahim (2021). *Mekteb-i Sultânîden Yüzelliliklerin Eşiğine Midillili Mehmet Zîver Bey*, Efe Akademi Yayınları: İstanbul.
- Tümer, Cem Şems (1994). "*Mektep*" *Mecmuası Tahlil Fihrist, İnceleme ve Seçilmiş Yazılar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Tümer, Cem Şems (2003). “Mektep Dergisi Hakkında Yapılan Çalışmalara Dair Bazı Dikkatler”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 21, s. 323-338.
- Uçman, Abdullah (2004). “Mektep”, *DİA*, C. 29, s. .
- Uşaklıgil, Halit Ziya (1969). *Kırk Yıl, İnkılâp ve Aka Kitabevi*: İstanbul.
- Yalçın, Hüseyin Cahit (1935). *Edebî Hatıralar*, Akşam Kitaphanesi: İstanbul.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

۲۶ نوز ۱۳۰۷

عدد : ۱

ایکنجی طبعی

برنجی سنه

بدا اشترا:

برنجی سنه ۳۰۱
القی ایلی ۲۰

نسخه سی ۲۰ پاره یه

مکتب

۱۳۰۷

اداره خانه و بعه سی:

استانبولده باب عالی جاده-

سنده قره بت کتابخانه سی

قونولمیان اوراق کری

ورلر

İSAN İNGÜ
KİTAPLARI

پازار ایرته سی کونلری چیقاریلیر فنی و ادبی رساله

مندرجات

وظیفه اطاعت - هندسه مذاکره سی - لسان - اصول
انشا - تریقه - تحصیل علوم و فنون - فنی
کتابچه - پیره

جغرافیایه، کیمیایه، حکمت و تاریخ
طبیعییه و سائر یه عائد مسائلک تشریح
و توضیحی ضمننده ایجاب ایتدجکه رسملر
و شکلر دخی قونوله جقدر.

دائما هر حال و کارده محتاج و مواظبی
بولندینمز وجه ایله توفیقات صمدانییه
مظهریتز تمنی خالصنی بوراده دخی بالئشکرار
اصحاب قلم و هممک معاونت معارف پرورا.
نه لرینه عرض افتقار ایلرز.

وظیفه

- ۱ -

الماعت

دیر «انسانیت بزه اربده وظیفدر کومتر مشدرک
او وظیفدرک اهراسی بیه کندی نفسز ایچونه
سعادت و سلامتی مرهپدر.
بولندرک باشلیرسی، بلکه اشرف و اهدوسی
فرآه کر برک «الطبعوا» فرموده میللی

جناب حقه چوق شکرلر اولسون. ادرا.
کیله شرفیاب اولدینمز دور مسعود حضرت
«عبد الحمید خان ثانی» نک فیوضات باهره
برقیانندن اولمق اوزره عثمانلی ارباب مطالعه سی
باشنده جدیات رغبتکارلرینک کوندن کونه
ایاده لشمکده اولدینمی ممنونیتله کور مکده یز.

وندن الدینمز جسارت اوزرینه علوم و فنون
تدوینله نک کافه سنه دائر - مبادیسند ز باشلا.
نه رق صیره سیله و هر کسک استفاده ایده.

یله جکی یولده - بختلری، مقاله لری حاوی
ولمق اوزره «مکتب» نامیله شو یله بر اترك
شیری آرزو ایدیلهرک عنایت باری یه استناداً
سو برنجی جزء سی موقع انتشاره قونولمشدر.

برنجی سنه

عدد : ۲۴

۶ كانون ثاني ۱۳۰۷

اداره خانه و مطبعه سی :
استانبولده باب عالی چاده -
سنده قره بت کتابخانه سی
قونولایان اوراق کری
ویرلز

مکتب

۱۳۰۷

بدل اشترا:

پوسنه لکی (پوسنه اجرتیه) ۳۵
آلتی آلتی ۲۰

نسخه سی ۴۰ پاره یه

جمادی الاخره ۱۷

فتی و اردی هفتتک ز سبالبه

پازار ایرته سی

افلاک حقیق

مکتبه آلتی آی ایچوره مشتری اولاندک مدت
مهینلری ۲۶ نیمی نهمه هتتام بولمهنده تجریدی
آزور ایدندک برآنه اول اداره هتنامه مراجعت
پیومالی لزومی اضطرار اولنور .

منازل حقایق

ایکیزلر — تاریخ عوی — عثمانلی لسانی، فارسی لسانی،
فرانسز لسانی — اصول انشا — حفظ صحت — اوتنه
بری — فی اکتبه — شکر — رسم — سؤالر، حل .

ایکیزلر

ایشته سزه برغرینه خلقت! شو ایکنجی ستونده
کی رسمه باقکر: ایک باش، درتال، ایک آباق، برقارن!
بونلر ایشالی اولوب «توچی» قارداشلر
نامیله یاد اولنور ایکیز چوجوقلردر که صول طر -
فده کینک آدی «جوانی»، صاغده کینک «جاقومو»
در .

مأخذ من اولان فتی بر غزته تک ویردیکی
معلوماتدن آکلاشیلدیفته کوره بونلرک بل کیکلری،
قوروق صوقومنه قدر، بر اولوب اوراده ۱۲۰
هک بر «زاویه» تشکیل ایدندک برلشیر .

۱۸۷۵ سنهنده [اون آلتی سنه اول]
طوغمشلر، هنوز بلوغه ایرمه مشلر، والده لری
بو ایکیزلردن باشقه — صحیح الوجود، قوتلی اولوق
اوزره — ۹ چوجوق دها دنیا به کتیرمش .

[العدد ٥٢]

برنجی سنه

عدد : ٥٢

٢٠ تموز ١٣٠٨

اداره خاه و مطبعه سی :
استانبولده . باب عالی جادو .
سنده قره بت کتبه بخانه سی
قونولسایان اوراق کبری
ورولز

مکتب

١٣٠٧

بدل اشترا :
برسنه لکی (پوسته اجرتیله) ٣٥
آلتی آلتی " " ٢٠
سخنه سی ٢٠ باره یه

٨ محرم

فنی و آردنی هفتکرتک در سنه

پازار ایرته سی

مقاله مخصوصه

وظائف اناسیه

جناب حقلک انسانی خلق بیورمه سندن مقصد
جهانی تدقیق ایله هر گوشده نظریه مصادف
اوله حق آثار قدرت صمدانی بی کوره رک تزیید
عبودیت و کندینه بو قدر مسعودیت احسان بیوران
معبودینه شکر و محبت ایتمه سندن عبار قدر . برکوره
دوشونه لم که حیاتک اساسی روحانیدر ؛ بناء علیه
اصل حیاتی ده ذوق روحانیده آرا ملیدر که بو ذوق
دخی کتاب طبیعی مطالعه ایله مکده در .
او مطالعه که هر دقیقه قارنه جناب واجب .
الوجودک عظمت و قدرتی اخطار ایله عبودیتی
تزیید ایدر .

«ذوق جسمانی» بی هیچ بر زمان حیات بشرک

مقاصد اساسیه سندن عدا ایدمه نیز .

چونکه بیوب ایچمک ، یاوب او بومق و ساره
کی تلذذاتدن عبارت اولان «ذوق جسمانی»
حیوانیده واردیر .

هم نه حاجت ا بوتلر ذاتا انسانک و وظائف
حیوانیه سی تشکیل ایلر . بو حالده ایلکر وظائف

افادله مخصوصه

رساله مزک برسنه لکی بو ٥٢ نجی نسخه ده تمام
اولیور . بونکله شیرازه بند وجود اوله حق برنجی
سنه قوللقسینی ، اگر چه - نوعی اعتباریله - اولان
یکبکی حسیله ایچنده هنوز کالنی بولامشلی ده
وارسده ، هنده سی عاجزانه مزک ایلك
محصولی دیمک اوله سیله ترفنده میوله کی هر
حالیله مقبول اهل طبیعت اوله جفنده اشتباه ایتیز .
وان شاء الله سایه فیضویه حضرت پادشاهیده
- ٥٣ نجی نسخه ده دیگر بر بقاده مخصوصه ایله
عرض اولنه چی اوزره - ده نافع ، ده کامل
ثمرات خدمت ابرازینه موفق اولورز .

مستدرک حاجت

افاده مخصوصه - وظائف اناسیه - تاریخ طبیعی
[مابعد عدد ٥١] - قوزموغرافیا : مقاله ١٠ -
اصول انشا [مابعد واتنی] - لسان عثمانی [مابعد
واتنی] قوشلرده کی صنعت ، الماس یاغوردی - خیرسز .
لقی ، کویلو چو جوغنده کی ذکا - بیس درسلی -
توزاق و مکایب .